



K Ö N Y V I S M E R T E T Ő

Bezárkózó zárt intézmény – a szabadságvesztés- büntetés bizonyos ellenőrzési formái

**(Recenzió: Lukács Krisztina: A szabadságvesztés
végrehajtásának egyes független ellenőrzési formái)**

**Confined closed institution – certain forms of control
of the prison sentence**

**(Review: Krisztina Lukács: Forms of independent monitoring
of the implementation of imprisonment)**

Brezovszki Anna Luca

doktorandusz

Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
brezovszki.anna@ajk.elte.hu



Magyar
Tudományos
Akadémia



Absztrakt

Cél: A kötet és ezáltal a recenzió a hazai büntetés-végrehajtási rendszer egyik fő szankciója, a szabadságvesztés független ellenőrzési típusaival foglalkozik, kihangsúlyozva a nemzetközi szervezetek, a tudomány és a társadalom ellenőrző, kontrolláló lehetőségeit.

Módszertan: A tanulmány ismertetése a tartalomelemzés módszertanán és a cikk szerkezeti struktúráját követő szakmai elemzésen alapszik.

Megállapítások: A szerző behatóan ismerteti a monográfia címadó témáját, külön kiemelve a már említett ellenőrzési formák potenciálját és gyenge pontjait, ezen felül pedig jövőorientált megállapításait is rögzíti.

Érték: A monográfia végigvezeti az olvasót a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának független ellenőrzési formáin, kiemelve ezek eredményességét, hatékonyságát és a működésüket korlátozó tényezőket.

Kulcsszavak: büntetés-végrehajtási intézet, független ellenőrzés, fogvatartotti jogok, szabadságvesztés

Abstract

Aim: The book itself and this review deal with the independent control types of imprisonment, one of the main sanctions of the Hungarian penal system and emphasises the checking and controlling possibilities of international organisations, science and society.

Methodology: The presentation of the paper is based on the methodology of content analysis and a professional analysis following the structure of the article.

Findings: The author describes the title topic of the monograph in depth, highlighting the potential and weak points of the already mentioned forms of control, and also records her future-oriented findings.

Value: The monograph guides the reader through the independent control forms of the execution of prison sentences, highlighting their effectiveness, efficiency and the factors limiting their operation.

Keywords: penal institution, independent monitoring, prisoner rights, imprisonment

Bevezető

Lukács Krisztina 2021-ben megjelent műve azonos című doktori disszertációjának átdolgozása, a szakma főbb képviselőinek tanácsai mentén.

A szerző a monográfia céljaként – többek között – azt fogalmazta meg, hogy a címben foglalt független ellenőrzési formákat, azok szereplőit és legfőbb tevékenységüket bemutassa úgy, hogy eredményeiket is láttatja, ezen felül pedig hatékonyságukat is értékeli.

A kötet alapvetően négy nagyobb egységre tagolható, melyet a szerző is jól érzékeltet; a végén a fontosabb konklúziók kerülnek ismét kihangsúlyosításra.

Nem túlzás azt állítani, hogy a hazai büntetési rendszer – összevetve Európa más országaival – továbbra is előszeretettel él a szabadságvesztés-büntetéssel, akár kisebb súlyú bűncselekmények esetén is. Ezen tény hozadéka mára már jól ismert és számos platformon tárgyalt; példának okért a hazai büntetés-végrehajtási intézmények jelentős százaléku túltelítettsége vagy az ebből származó emberhez méltatlan, ezen alapvető alkotmányos jogot megkérdőjelező intézeti viszonyok. Olyan megállapítások ezek, melyek elvülhetetlenné, sőt egyre inkább fontossá teszik az olyan kutatásokat, melyek a büntetés-végrehajtást illető (független) ellenőrzési formákra fókuszálnak.

Meggyőződésem, hogy a fogvatartottak büntetés-végrehajtási intézményekben töltött évei, az őket érő meghatározó ingerek közös társadalmi ügyek, hiszen döntő többségük a szabadulással később újra a társadalom teljes értékű tagjává

válik. A zárt intézetben zajló mindennapok alapvetően befolyásolhatják az elítéltek világnézetét, személyiségét, önképüket, kívánatos esetben új célokat és motivációt is kaphatnak a bent töltött idő alatt. A pozitív irányú és hosszantartó változás alapfeltétele egy emberséges, a normalizáció elvét szem előtt tartó fogva tartás, a reintegrációt mint fontos célt a zászlójára tűző intézményrendszer. A jövő társadalmát, annak milyenségét és minőségét alapvetően befolyásolja tehát az, hogy az elítéltek milyen szemlélettel szabadulnak.

Az exkluzív, vagyis kirekesztő irányba fordult hazai kriminál- és büntetőpolitika hozadéka, hogy a büntetés-végrehajtási intézmények egyre inkább be- és elzárkóznak, ezen tendenciát pedig a COVID-19-járvány csak tovább gyorsította, illetve egyértelműsítette. Ezen tény pedig az egyik közvetlen okozója annak, hogy a kutatói kíváncsiság nem csillapodik a hazai börtönviszonyok tekintetében.

A fejezetek tartami bemutatása

A szerző a monográfia első részét a kulcsfogalmak konceptualizálásának és operacionalizálásának szenteli, kitérve többek között a hazai kontrollrendszer főbb elemeire, illetve a struktúrának keretet adó jogi háttérre. Kiemelendő, hogy már a kötet elején kitűnik a szerző kritikai szemlélete, hogy nem csupán tételleket rögzít, hanem értékeli is.

A második fejezet a nemzetközi szervezetek át- illetve kivizsgáló szerepét és lépéseit veszi górcső alá a szabadságvesztés-büntetést illető ellenőrző szerep apropóján. A fejezet – bár röviden bemutatja ezen szóban forgó szervezetek történetét – mégis jelenközpontú, kevésbé ismételi korábban már számtalanszor rögzített történeti elemeket.

Mivel a gyakorlatban is a nemzetközi egyezmények és szervezetek ellenőrző tevékenysége a legdominánsabb és talán leginkább megkerülhetetlen, így nem meglepetés, hogy a monográfia szerzője is ezen tárgykör kapcsán időzik el a legtöbbet. A fejezet központjában három nemzetközi szervezet, az Egyesült Nemzetek Szervezete, az Európai Tanács és az Európai Unió áll, hozzáátéve, hogy a szerző természetesen csak a kötet címadó tárgyköre kapcsán vizsgálja tevékenységüket és működésüket, azonban teszi ezt igencsak kimerítően. Szintén rögzítésre kerültek azon jelentések is, amikor is Magyarországnak az Emberi Jogok Bizottsága vagy éppen a Kínzás Elleni Bizottság előtt kellett megállnia. Az esetek rövid összefoglalása rámutat, hogy bár bizonyos, kvázi rendszerszintűnek minősíthető problémák már évek óta a nemzetközi szintér látókörében vannak, a megoldások a mai napig váratnak magukra (például büntetés-végrehajtási intézmények európai szinten kimagasló túlszűfolttsága és ennek fogvatartottakra nézve jogsértő következményei). Azonban –Lukács – a teljesség

igénye nélkül – többek között ír a Nemzeti Megelőző Mechanizmus hazai börtönlátogatási tevékenységéről, illetve ezen vizitek konklúzióit is tartalmazza a monográfia.

A harmadik egység fókuszában a társadalmi ellenőrzés tárgyköre áll. A monográfia ezen része, bár kitér az európai helyzetkép és múlt láttatására is, mégis Magyarország-központú. A fejezet egyik legsúlyosabb konklúziója egyben továbbgondolásra készítő helyzetösszegző gondolata, hogy hazánkban a Magyar Helsinki Bizottságon kívül korábban nem működött, jelenleg pedig egyáltalán nem működik olyan szervezet, mely mint társadalmi kontrollt gyakorló elem tűnne fel a büntetés-végrehajtási intézményrendszer horizontján. Bár a fogvatartottak jogvédelme szempontjából igencsak aggályos és változtatást sürgető a jelenlegi helyzet, ki kell jelenteni, hogy a társadalmi ellenőrzés rendszere, mint olyan, szünetel betölteni örködő és kontrolláló szerepét a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása felett. Lukács a szakma főbb képviselőinek véleményét is láttatja a tárgy, vagy sokkal inkább problémakör (?) kapcsán, míg eljut azon konzekvenciáig, miszerint az ossztársadalmi, jogállamiságba vetett hit is jelentősen csökkenhet, amennyiben a büntetéseket illető társadalmi ellenőrzést – a hazaihoz hasonló módon – voltaképp ellehetetlenítik.

A zárókövetkeztetéseket megelőző utolsó fejezetben a szabadságvesztés tudományos ellenőrzéséről értekezik Lukács. Ahogyan a szerző is rögzíti, az első magyar, szóban forgó tárgykört illető kutatások az 1960-as évekre tehetőek, azóta pedig már számos pönológiai fókuszú empiria került publikálásra, kezdve a női elítéltekre fókuszáló írásokon át a fiataikorúakat illető sajátos fogvatartási helyzet értékelésén keresztül egészen a felnőtt fogvatartottak zárt intézeti hatások által kiváltott potenciális személyiségváltozásának vizsgálatáig. A monográfiában a szerző végigvezeti az olvasót a kezdetektől egészen a jelenig, kiemelve a legfontosabb kutatási tapasztalatokat, azok hozadékait. Lukács egy szabadságvesztésre ítéltet vizsgáló empirikus kutatás példáján keresztül is bemutatja, hogy melyek a tárgyalt tudományos ellenőrzés legfontosabb aspektusai, hogy hol vannak azon súlypontok, melyeket a kutatók a fejlődés és fejlesztés érdekében leggyakrabban vizsgálnak. Ugyanakkor ezen alpont végén is kiütözik azon probléma, mely oly gyakran befolyásoló erővel bír a hazai ilyen és ehhez hasonló projekteket illetően, mégpedig, hogy az anyagi vagy humán erőforrás hiánya okán sok esetben nem jut el szélesebb közönséghez a kutatások konklúziója, csupán szakmai berkekben válnak ismertté az eredmények.

A szerző érzékletesen láttatja, hogy a büntetés-végrehajtást illető mindennemű kutatás voltaképp a tudományos ellenőrzés funkcióját látja el, hiszen az ismeretátadás, a hatékonyságvizsgálatok vagy az esetleges hiányosságokra történő rámutatás is kiindulópontot képezhetnek jövőbeli projektek vagy akár gyakorlati változtatásokat megcélzó törekvések számára. Szintén kiemelendő, hogy

amennyiben ezen kutatások függetlensége garantált, úgy segítséget és támogatást nyújthatnak a szakpolitikák, végső soron pedig az állam számára is, például a tárgykört érintő döntéshozatali folyamatok során.

Összegzés és következtetések

A következtetések zárófejezetben a szerző ismét rögzíti a legfontosabb tapasztalatokat, úgy a nemzetközi szervezetek ellenőrző tevékenysége, mint a szabadságvesztést illető társadalmi és tudományos ellenőrzés kapcsán, pontokba szedve és kihangsúlyozva az eredményességet elősegítő (például a tudományos ellenőrzést illető, országhatárokat nem ismerő tudást és információáradatot), de a hátráltató tényezőket is (mint a nemzetközi szervezet ellenőrzési tevékenysége kapcsán megfogalmazható ideológiai távolság az adott szervezet és az állam között), ezzel még inkább átláthatóvá téve a monográfián keresztül átívelő gondolatokat.

Lukács jobbító szándékának ismét tanúbizonyságot adva kiemeli a hiányosságokat és aggályos pontokat a tárgykör kapcsán, végig szem előtt tartva egy jogállamiság minden aspektusát kielégítő fogva tartás eszményképét, valamint, ami ezen állami feladatot kontroll alá vonhatja és időről-időre tesztelheti. A szabadságvesztés-büntetést illető független ellenőrzési formák globális láttatását megoldási javaslatokkal zárja a szerző.

A publikálást támogató program elnevezéséből kitűnik, hogy a kötet és szerzőjének nem titkolt célja volt, hogy az írásművel emelje a hazai jogászképzés színvonalát, hogy a szigorúan vett törzsanyaghoz többtartalmat szolgáltatson. Meglátásom szerint a monográfia túlteljesíti ezen célt, hisz a társadalomtudományi kérdések boncolgatása és a szerző érezhető szociális érzékenysége okán, akár társadalomtudományi képzésbe is beilleszthetőnek érzem a kötetet.

Felhasznált irodalom

Lukács K. (2021). *A szabadságvesztés végrehajtásának egyes független ellenőrzési formái*. Patrocinium Kiadó.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Brezovszki A. L. (2023). Bezárkózó zárt intézmény – a szabadságvesztés-büntetés bizonyos ellenőrzési formái. (Recenzió: Lukács Krisztina: A szabadságvesztés végrehajtásának egyes független ellenőrzési formái.) *Belügyi Szemle*, 71(12), 2307–2311. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.12.11>